

Я. І. Левкун

ІВАН БОРКОВСЬКИЙ, СТЕПАН ФІГУРА У БОРОТЬБИ ЗА КАРПАТСЬКУ УКРАЇНУ

Ключові слова: Степан Фігура, Іван Борковський, Михайло Колодзінський, провід ОУН на Закарпатті, Воли夫ська січ.

Ключевые слова: Степан Фигура, Иван Борковский, Михаил Колодзинский, провод ОУН в Закарпатье, Волевская сечь.

Key words: Stepan Figura, Ivan Borkovskiy, Michail Kolodsinskiy, Volev Sечь.

«...бідую українців є їх місце між двох вогнів: Росією і Польщею...»

*Карел Гавлічек-Боровський,
чеський письменник (1821–1856)*

Метою написання статті є вивчення однієї із сторінок біографії І. Борковського, його участі в організації ОУН на Закарпатті та у політичній боротьбі за Карпатську Україну, а також дослідження життєвого шляху його товариша по роботі, в камерічній лабораторії на Празькому Граді інституту археології ЧСАН Степана Фігури, слід якого пропав у чехословацькій археологічній науці напередодні Другої світової війни.

Проблемою нашого дослідження є наукова й громадсько-політична діяльність учасника визвольної боротьби українського народу Івана Борковського у Празі, який завдяки своїй праці досяг вершин археологічної науки у Чехословаччині — відкрив «празьку культуру». Поряд з Ярославом Бегмом, Яном Філіпом — став засновником модерної празької археологічної школи, дослідником початків чеської державності. Праці І. Борковського і

сьогодні є основоположними для вчених, які продовжують вивчення давнього минулого м. Праги, Празького Граду, Лівого Градця.

Проте, до сьогоднішнього дня вивчення такого аспекту діяльності І. Борковського, як співпраця з ОУН та участь у боротьбі за Карпатську Україну недостатньо вивчено. Саме дослідження цих напрямків діяльності автор ставить на меті у статті.

Досліджуючи громадсько-політичну діяльність І. Борковського, бачимо, як він активно прикладався зі своїми однокурсниками по УВУ в Празі, а згодом і викладачами цього навчального закладу та Карлового університету до утворення Карпатської української держави. Її утворення стало результатом багаторічної боротьби патріотів у всіх сферах суспільно-політичного життя. Іван Борковський активно старався підняти, як пропагандист ОУН, рівень національної свідомості закарпатців, їх самоусвідомлення, як складової частини великої української нації, яка загартовувалась у важких кровопролитних боях за державність і самостійність України. І. Борковський пройшов важкий шлях від піхотинця, січового стрільця до четаря УГА. Здобувши вищу освіту, поринув знову у вир політичної боротьби за незалежну Україну.

Проблематика діяльності І. Борковського частково висвітлена у працях професора НАН України Василя Шендеровського [19, с. 36–39], вчених-істориків: Тараса Романюка [10] та Володимира Петегрича [9], краєзнавця Ярослава Левкуна [6, с. 230]. Також, у зв'язку з цим, слід згадати наукові розвідки чеських вчених-археологів: Яна Філіппа [27; 28], Яни Марікової [22], Яна Фроліка [29; 30; 1, с. 12–14], Зденека Сметанки [21; 25], Борживоя Нехватала [23; 24], Яна Ратая [26].

Спробу акумулювати своє розуміння історії Закарпаття з найдавніших часів до наших днів зробив Юліян Химинець [15; 16; 17]. Його книги стали важливим джерелом для дослідження, яке ліквідує білі плями в історії Карпатської України. Ю. Химинець писав спогади правдиво і об'єктивно.

Після перемоги у СРСР у Другій світовій війні всі українські установи в Празі були закриті як націоналістичні, а українці, яких НКВС запідозрював в українському буржуазному націоналізмі, були арештовані. Архіви цих установ були ви-

везені таємно в СРСР і розподілені в різні архіви Москви, Києва, Львова. Тому документів, пов'язаних з діяльністю Івана Борковського в ОУН, практично не збереглося, за винятком родинного архіву вченого та спогадів Ю. Химинця.

Незнану для нас сторінку з політичної діяльності Івана Борковського та його зв'язки з ОУН (1914–1920 рр.) відкриваємо з документів-спогадів Юліана Химинця, який з ініціативи закордонного проводу ОУН у другій половині 1932 року робив другу спробу організувати ОУН на Закарпатті [18, с. 4]. Ю. Химинець — очолював підпільний сектор, доктор Степан Росоха — пропагандистський [18, с. 4]. Серед населення речником української націоналістичної думки на Закарпатті був часопис «Пробоем», редактором якого був доктор С. Росоха, а допомагали йому в цьому студенти: Іван Колос, Єлизавета Кузьмівна, Іванка Гірна, доктор Василь Івановчик [18, с. 5].

Про перебування Івана Борковського на Закарпатті Ю. Химинець згадує: «Від серпня 1934 року наша хата, Залізнична вул. 8, в Мукачеві була місцем зустрічі членів Закордонного Проводу ОУН з членами Краєвої Екзекутиви ОУН західних українських земель. Я пригадую, як один тиждень на моєму весіллі, прийшли до нашої хати Ярослав Барановський і доктор О. Кандиба. Ціль їхнього приходу — була подорож до с. Ясіня, щоб відібрати Мацейка, особу, яка виконала атентат на польського міністра Перацко. Я знайшовся у невивідному положенні, це ж була конспіративна справа, а моя дружина не знала які я мав зв'язки з ОУН, бо ще не мав нагоди і часу, щоб її до цього приготувати та втаємничити. Але я скоро справу полагодив й моя дружина в цьому випадку і в наступних роках вложила багато праці для революційної справи. Щороку наша хата найменше 4–5 разів на рік гостила нараз по 5 осіб, яким треба було переночувати, їх трохи нагодувати й охоронити перед очевидною небезпекою. У нашій хаті на протязі 1934–1938 років побували такі особи: Ярослав Барановський, пані Анна Чемеринська-Барановська, доктор Олег Кандиба, Лев Ребет, Ярослав Стецько, Іван Борковський, Олекса Гасин, Зенон Косак, Юрко Костів та інші» [18, с. 6–7].

Автор зазначає: «Це не було легке завдання, бо фактично, ті, які перебували в нас у ті часи, мусіли підлягати суворій конспіративній дисципліні, бо ми, себто моя дружина і я, були

відповідальні за безпеку цих провідних провідників українського націоналістичного руху» [18, с. 7].

Отже, на основі цих спогадів приходимо до висновку, що Іван Борковський мав певний авторитет у провідників українського націоналістичного руху. Припускаємо, що він був членом ОУН, оскільки перебував на Закарпатті з метою створення тут нової гілки ОУН. Спільно з Левом Ребетом, Ярославом Стецьком, Олегом Кандибою та іншими видатними постатями, яких Ю. Химинець називає, як і Івана Борковського, «провідні серед провідників українського націоналістичного руху» [18, с. 7].

Далі Юліан Химинець пише: «Такі відвідини розпочалися в серпні 1934 року, коли Ярослав Барановський разом з доктором Олегом Кандибою приїхали до Мукачева, щоб на польсько-чеському кордоні біля с. Ясіня перебрати гр. Мацейка, члена ОУН, який 1 липня 1934 року виконав атентат на польського міністра внутрішніх справ Перацкоґо.

Одною із дальших зустрічей була оказія в 1935 році, коли після заарештування Крайового Проводу, а головнo Степана Бандери, який цей Провід очолював, новий провідник Лев Ребет разом із Зеноном Коссаком та іншими зустрілися з представниками Закордонного Проводу ОУН, Ярославом Барановським і Анною Чемеринською-Барановською. Лев Ребет і Зенон Коссак поїхали від нас до Праги» [18, с. 7].

Хочемо зауважити, що серед організаторів ОУН на Закарпатті був і уродженець села Поточище Городенківського повіту, земляк Івана Борковського — Михайло Колодзінський. Він був запрошений до військової справи. Як зазначав Ю. Химинець: «Євген Коновалець скликав у листопаді 1937 року нараду в справі дальшої політики ОУН, а зокрема в актуальній справі Закарпаття. Він вніс проект створити окремий штаб Проводу Українських Націоналістів для справ Закарпаття. До цього штабу увійшли: сотник Р. Ярій — зовнішня політика, Я. Барановський — організаційні справи та внутрішня політика, О. Чемеринський — преса й інформації, полковник М. Колодзінський — військові справи» [18, с. 7]. Штаб ОУН для закарпатських справ літом 1938 року видав книгу «Karpaten Ukraine» О. Чемеринського [18, с. 8].

Отже, у спогадах Ю. Химинця простежується діяльність ОУН на Закарпатті, у створенні якої брав участь І. Борков-

ський. У 1932 році на Закарпатті виникає український національний рух. Він розвивався двома шляхами: перший шлях — легальний, керівник С. Росоха. До цього руху належали студенти університету, об'єднані в союз в Празі і Братиславі. Друга частина складалась із студентів середніх шкіл і селянської молоді. Провідником Крайової езекутиви ОУН у 1932–1940 рр. був Юліан Химинець [18, с. 5]. У вересні 1938 року Ю. Химинець очолює Закордонну делегацію Карпатської України. Роль політичного, дипломатичного представництва справ Закарпаття взяло на себе представництво ОУН у Берліні, що офіційно діяло під вивіскою Української пресової служби і було акредитовано при міністерстві закордонних справ та міністерстві пропаганди.

Із спогадів Ю. Химинця видно, що ОУН і Закордонна делегація Карпатської України уважно слідкували за розгортанням політичних подій в Чехословацькій республіці (ЧСР) і Закарпатті. Коли 11 жовтня 1938 року Прага призначила автономний уряд А. Бродія, пресовий відділ делегації випустив декларацію, у якій домагався для Закарпаття повної самостійності. Ю. Химинець досить детально описав свою політичну діяльність у Берліні, де протягом жовтня 1938 року «зустрівся з полковником Михайлом Колодзінським. У його товаристві він відвідав японське посольство і склав меморандум. Спільно вони просили японського генерала підтримати їхні політичні ідеї і просили генерала особисто відвідати Карпатську Україну. Це і сталося 15 грудня 1938 року, коли полковник Р. Ярив, японський генерал з дружиною поїхали з Берліна через Відень і Словаччину до Хуста» [15; 16, с. 98; 17, с. 140].

9 листопада 1938 року в Хусті відбулися установчі збори Організації Народної Оборони Карпатської Січі, на яких було прийнято Статут організації. Керівництво січовими відділами здійснювала Головна Команда, що перебувала в Хусті. Комендантом Карпатської Січі було обрано Д. Климпуша [2, с. 4].

Військовий штаб спочатку очолював полковник М. Аркас, потім полковник Г. Стефанів, уродженець села Топорівці Городенківського повіту. Поет і науковець О. Кандиба (Ольжич), який в ОУН займав посаду культурного референта, став координатором ідеологічної і політичної роботи в Карпатській Україні. Залучалися до військових справ колишні генерали

Української Галицької Армії: В. Курманович, В. Петрів. До штабу Карпатської Січі також увійшли: Р. Шухевич, З. Косак, Г. Барабаш, Є. Врецьона [2, с. 4].

Сучасними дослідниками наводяться різні дані про кількісний склад Карпатської Січі. Тільки у Волівському окрузі (тепер Міжгірський район Закарпатська області) нараховувалося близько однієї тисячі січовиків. Станом на 30 листопада 1938 року, крім команди Карпатської Січі у Воловому, аналогічні підрозділи були засновані в Іршаві, Великому Бережному, Перечині, Рахові, Середньому, Тячеві і Хусті. До команд Карпатської Січі масово вливалася молодь, однак лише одиниці взяли участь у боях з угорським військом. Кількість вишколених січовиків, або так званих дійсних членів Січі, не перевищувала двох тисяч, серед них був і Степан Фігура [2, с. 4].

Наприкінці 30-х років з'явилися праці М. Колодзінського «Українська воєнна доктрина» і «Воєнне значення і стратегічне положення Закарпаття» [4].

М. Колодзінський писав: «Наша воєнна доктрина має достосовуватись до політичних змагань України. В нашій визвольній війні бере участь увесь нарід, тому воєнна доктрина мусить будуватись на охоплюванні цілого життя народу» [4, с. 28–29]. Свою воєнну доктрину М. Колодзінський називав націоналістичною, бо в Україні «не може бути нічого не націоналістичного» [4, с. 28–29]. «Така доктрина дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії. Мусиш боротися, інакше згинеш» [4, с. 22–23]. Певний внесок у боротьбу за Карпатську Україну зробив українець Іван Горбачовський. Під його почесним головуванням чеські українці організували у Празі при Центральному союзі українських організацій Чехословацької республіки Комітет оборони Карпатської України. Враховуючи документальні джерела, можна зробити висновок, що Іван Борковський був добрим приятелем І. Горбачевського, можемо припустити, що до цього комітету увійшли колишні вояки УГА — Іван Борковський і його колега — працівник лабораторії пан Степан Фігура, який був родом із Галичини. Окружний комендант січі доктор С. Фігура був учасником українсько-польської війни і кілька разів відзначався старшиною за бойові успіхи [14, с. 286]. Нам вдалося встановити, що він народився у 1897 році у Лютовиськах (Східна Галичина). По віросповіді

данню — греко-католик. Його батько Демко Фігура був рільником, володів невеликим одноосібним селянським господарством. Степан Фігура у 1925–1926 рр. навчався в УВУ в Празі та Карловому університеті.

За багатьма архівними документи приходимо до висновку, що І. Борковський, мабуть мав зустрічі і добру співпрацю із товаришами по спільній боротьбі за українську державність, земляками М. Колодзінським, Г. Стефанівим, був знайомий з Августином Волошиним, Степаном Бандерою, Левом Ребетом, Ярославом Стецьком, співпрацював з доктором С. Фігурою [18, с. 6–7]. У ході дослідження вдалося встановити, що С. Фігура, який працював спільно з І. Борковським над вивченням кераміки «празького типу» в інституті археології [30, с. 5], розстріляний гонведами 17 березня 1938 року, потрапивши в полон спільно з керівником Іршавських січовиків В. Галасом. На той час С. Фігура був комендантом Волівської січі [2, с. 8]. Інші автори — Іван Пасемко [8, с. 15–18] та Петро Стерча [13, с. 26–27] згадують про Степана Фігуру, «як про доктора». Василь Грежда-Донський згадує, що він третину своєї платні давав на бідних учнів. Кілька талановитих хлопців утримував в інтернаті на свої витрати [3, с. 4].

«Другим таким філантропом був професор д-р Завальницький. Ніхто не міг сказати, що він воював з окупантами, бо був калікою — горбатим. Прийшли до Волового мукачівській «сабдчапатоші» (терористи) і обидвох (Завальницького і Фігуру) вночі за присілком Поточина, в лісі «Тісна» розстріляли. Другого дня селяни трупи знайшли, але були там і інші два трупи невідомих жертв» [3, с. 4].

Отже, досліджуючи військово-політичну діяльність ОУН на Закарпатті, можемо припустити, що у національно-визвольній боротьбі перемагають «не вдалі політичні програми, а люди», члени організації, які послідовно, хоч і з перемінним успіхом, реалізували її програмну платформу, до яких належали І. Борковський, С. Фігура, Г. Стефанів та інші [5, с. 3].

Про жахіття того періоду інший ватажок Хустських січовиків О. Блестів-Гайдамака, перебуваючи у Хустській в'язниці, «не мав олівця, тому шпилькою проколов палець і кров'ю написав записку: «Я, Олександр Блестів, 22-річний з Хуста, іду на смерть за те, що любив свою рідну Україну» [2, с. 8]. Так ги-

нули за українську ідею молоді її сини. Для угорської військової адміністрації кожний закарпатський інтелігент вважався підозрілим і небезпечним. Агенти доносили, що «закарпатський народ знаходиться в значній мірі під впливом греко-католицьких священників, 95 відсотків яких добре вели себе у міжвоєнний період. Що стосується вчителів, то 60 відсотків з них треба негайно звільнити, бо вони прихильники українського напрямку» [1, с. 396]. Жертвами репресій угорських гортистів ставали різні категорії місцевого населення, однак найбільш жорстоко окупанти поводитися з членами Карпатської Січі. Про своє перебування в угорському таборі Вор'юлопош писав О. Пайкош, активіст «Просвіти». Особливо він описав факти знущань і тортур над січовиками Павлом і Петром Андрейчиками, послом Союму І. Перевізником. У таборі перебували 1200 чоловік. Також детальні описи табірної життя містяться у щоденнику В. Гренджі-Донського [3, с. 261–341], де автор описав злодіяння загарбників не тільки в таборі, але і в різних куточках краю, подав дані про розстріл терористами: М. Колодзінського, З. Коссака, Ф. Тацинця, О. Блестіва, Я. Завальницького, С. Фігури, Д. Остапчука та багатьох інших. Житель села Скотарське, що на Воловеччині, В. Ігнась писав: «Розпочалися арешти... Тюрми були повні. Багато людей розстріляно, особливо молоді, угорськими жандармами і військами» [7, с. 511]. На особливу жорстокість угорців звертав увагу і Августин Волошин у листі до міністра закордонних справ Німеччини Й. Ріббентропа: «Кривава окупація, безжалісні переслідування українського народу, безтактна поведінка представників угорської влади по відношенню до корінного населення, відсутність в угорських урядників всякого соціального чуття, а також економічна відсталість Угорщини, стали результатом того, що з часу свавільного захоплення Карпатська Україна перетворилася у вогнище наруги» [1, с. 397]. А. Волошин, навівши конкретні факти про різке падіння матеріального і духовного добробуту закарпатців, підсумовував: «... угорський королівський уряд розглядає Карпатську Україну з перспективи 1914 року. Ось чому в країні не видно ніяких ознак на покращення умов життя. Підсумком цих обставин є те, що Угорщина не в силі завоювати симпатії населення країни. Наслідки, котрі впливають звідси, очевидні [1, с. 397]. Жорсто-

кі репресії угорських гортистів стосовно карпатських січовиків були прикладом грубого порушення міжнародних угод щодо трактування військових полонених. Після підписання С. Ключураком наказу про призначення 15 березня 1939 року полковника С. Єфремова командуючим Карпатською Січчю уряд Карпатської України перетворив напіввійськову організацію у збройні сили краю [1, с. 397]. Виходячи з цього, Карпатська Січ ставилася під охорону постанов Женеvської конвенції щодо ведення війни, охорони полонених тощо. Однак для агресора цей факт не мав ніякого значення.

Отже, Карпатська Січ, яка виникла у листопаді 1938 року як напівмілітарна організація, пройшла еволюцію до збройних сил Карпатської України у березні 1939 року. Її поява пов'язана із руйнівною дією міжнародних факторів та постійними нападами угорських і польських терористів, антиукраїнської діяльності проугорської «5 колони». Збройні сили мали свою певну структуру, найвищим керівним органом яких була головна команда. Незважаючи на спроби уряду Карпатської України та зусилля діаспори посилити боєздатність Карпатської Січі, вона не була здатною дати рішучу відсіч фашистській агресії. Однак вона відіграла велику роль у захисті кордонів краю від нападів терористів. У керівництві Карпатської Січі стояли радикальні націоналісти, які і спрямовували її діяльність. Нерідко вони допускали тактичні помилки у ставленні до чехів. Численні конфлікти переросли у кровопролитні бої 13–14 березня 1939 року між січовим і чеським військом, у результаті якого Карпатська Січ зазнала втрат і виявилася нездатною протистояти військам Угорщини. Відповідальність за це і за трагедію Карпатської Січі несуть її керівники [1, с. 397].

У щоденнику В. Гренджа-Донський [3, с. 1–20] описав злодіяння угорських гонведів не тільки в таборі, але і в різних куточках Закарпаття. Він помістив відомості про розстріл терористами М. Колодзінського — начальника штабу Карпатської Січі, уродженця с. Поточище Городенківського повіту [3, с. 6] та археолога, товариша І. Борковського, С. Фігури [3, с. 4].

Отже, вивчаючи наукову діяльність Івана Борковського, нам вдалося дослідити, що Степан Фігура переїхав на Закарпаття, залишивши археологічну працю в державному археологічному інституті, де тісно працював з Іваном Борковським, про що

свідчить світлина з архіву ДАІ ЧАН, де Іван Борковський і Степан Фігура стоять біля уламків керамічного посуду в лабораторії [30, с. 5]. Те, що лаборант-археолог з Праги пан Фігура і Степан Фігура — комендант Волівської січі, одна і та сама особистість, нам вдалося встановити у ході зустрічі з директором Міжгірської середньої школи Михайлом Шагуром та за документами, виявленими в ЦДАВО України. С. Фігура, випускник УВУ в Празі; і саме підписи під родословними, які він власноруч писав в університеті, і підписи під свідоцтвами горожанської державної руської школи в Воловому за друге шкільне півріччя 1936–1937 років — ідентичні. М. Шагур згадує: «Нам відомо про Степана Фігуру слідуюче: Степан Фігура (по батькові не знаємо), вчитель Горожанки в Воловому, втік на Закарпаття (тоді Підкарпатська Русь), рятуючись від репресій польських поневолювачів. У Воловому (тепер Міжгір'я) появився у 1933 або у 1934 році. Він не був уродженцем Верховинської землі (мається на увазі Міжгірщини), але віддав їй найкращі роки свого життя. Він переймався життям бідного народу, як міг, допомагав йому. Третину своєї зарплати роздавав учням, утримував кількох здібних учнів у пришкольному інтернаті за свій кошт. Степан Фігура був Комендантом Волівської Січі. Його учень, Рубець Володимир Іванович, згадував про нього, що С. Фігура був високий, чорнявий, мав пряме волосся, зачесане назад, ніколи не бив дітей. Якщо хтось з учнів порушував дисципліну чи не вивчив урок, то він йому говорив: «я тебе буду бив», «я тебе буду сварив» [12].

Шуберт Марія Остапівна (1919 р.н.) у розмові з Михайлом Шагурою (записано 10.12.2011 р.), згадувала, що після закінчення війни, десь у 1946 році, з Чехословаччини приїжджала у Міжгір'я жінка С. Фігури і цікавилася про його долю, звали жінку Галка.

Степан Фігура і ще троє вчителів були розстріляні мадьярськими окупантами в ніч з 18 на 19 березня 1939 року на околиці Міжгір'я (тоді Волове) в урочищі Тішня, як січовики. Серед розстріляних січовиків там були: Яків Завальницький, Олексій Колесник, Віняр. Розстріляним січовикам в урочищі Тішня встановлено «Пам'ятний хрест» [12].

Отже, на основі зібраних письмових та усних джерел дослідження життя і діяльності невідомого нині в Україні чеського

археолога українського походження С. Фігури розпочато новий етап у вивченні наукової діяльності Івана Борковського. Та на жаль, окрім однієї світлини, інших документів в Празі немає. Відсутні будь-які документи і в Інституті археології ЧАН, за словами його директора Любоша Їраня [9]. У листі від 29 червня 2011 року Л. Їрань повідомив автора Ярослава Левкуна про те, що в архіві інституту немає жодних документів, які б пролили світло на діяльність Степана Фігури.

Інший археолог чеської української археологічної школи О. Ольжич дав високу оцінку діяльності членів ОУН під час подій 1938–1939 років у Карпатській Україні. На його глибоке переконання, «державність Карпатської України завдячується тільки плановій внутрішньо-організаційній та зовнішньополітичній акції ОУН. Тому теж все будівництво Карпатської України несе слід впливу націоналізму. Ентузіазм народних мас та гарячкова праця провідного елемента створили незабутню традицію» [20, с. 305].

Отже, досліджуючи внесок Івана Борковського та Степана Фігури у боротьбу за Карпатську Україну, можемо зробити висновок, що ця їхня праця ще неналежно вивчена в українській історіографії, вони незаслужено забуті в незалежній Україні. Повністю відсутні будь-які автобіографічні дані керівника Волівської Січі Степана Демковича Фігури, якого по праву можна віднести до числа українських археологів в Празі. Він причетний до вивчення «празької кераміки», яку згодом більш глибоко вивчив і описав Іван Борковський у книзі «Старослов'янська кераміка у середній Європі» та назвав цю слов'янську археологічну культуру «празьким типом» і став її першовідкривачем.

У цьому році виповнюється 115 років від народження чеського вченого, українця за походження Івана Борковського та його колеги по Інституті археології Чехословаччини Степана Фігури. І віриться, що влада і громадськість Прикарпаття і Закарпаття гідно вшанують ці історичні постаті, а С. Фігура буде зарахований до числа чехословацької української археологічної школи.

Джерела та література

1. Вегеш М. М., Токар М. Ю. Карпатська Україна на шляху державотворення. — Ужгород: Карпати, 2009.
2. Вегеш М. Велич і трагедія Карпатської України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://Storinra—m.Kiev.ua/article.php?>
3. Грежда-Донський В. Щастя і горе Карпатської України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://Litorpys.org.ua/qrendzha/qrendz/17.htm>
4. Колодзінський М. Українська воєнна доктрина. — Ч. 1. — Торонто: Товариство колишніх вояків УПА в Канаді і ЗДА, 1957.
5. Лісіна С. О. Військово-організаційна діяльність ОУН у 1929–1939 рр. (документознавчий аспект): Автореф. ... канд. іст. наук. Спеціальність 20.02.22 — військова історія / Національний університет «Львівська політехніка». — Львів, 2008. — С. 23.
6. Левкун Я. Археолог Іван Борковський: Повернення у славі в Україну. — Снятин: Прут-Принт, 2007.
7. Літопис нескореної України: документи, матеріали, спогади. Кн. 1. — Львів: Просвіта, 1993.
8. Пасемо І. Романтичні пориви Закарпатських галичан 1938–1939 рр. // Рідна школа. — Нью-Йорк. — 2010. — Лютий. — С. 15–18.
9. Петегрич В. Іван Борковський — видатний археолог з Прикарпаття // Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині. — Львів, 1997. — Вип. 7. — С. 86–87.
10. Романюк Т. Наукова діяльність Івана Борковського в Чехо-Словаччині // МДАПВ. — 2008. — Вип. 12. — С. 448–453.
11. Спогади Любоша Іраня — директора інституту археології ЧАН м. Прага (аудіозапис радіопередачі радіостудії «Край» м. Городенка. Архів студії) 19.05.2007 р.
12. Спогади Михайла Шагура — директора Міжгірської ЗОШ — І-ІІІ ст. Закарпатської області: (аудіозапис радіопередачі радіостудії «Край» м. Городенка. Архів студії) 02.12.2011 р.
13. Стерча П. Іван Стебельський: Шляхами молодості й боротьби. Денвер; К., 1999. — С. 26–27.
14. Стерча П. Карпато-Українська держава. — К.: Вид-во ім. О. Теліги, 2009.
15. Химинець Ю. Закарпаття — жертва фашистської Німеччини // Матеріали міжнародної наукової конференції. — Ужгород, 1993. — С. 500–514.
16. Химинець Ю. Закарпаття — земля української держави. — Ужгород, 1992.
17. Химинець Ю. Тернистий шлях України. — Ужгород: Гранда, 1996.
18. Химинець Ю. Мої спостереження із Закарпаття [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://exlibris.org.ua/zakarpattia/r12.html>

19. Шендеровський В. Нехай не згасне світ науки. — К.: Рада, 2009. — Т. 2.
20. Череватенко Л., Ольжич О. Незнаному воякові // Дніпро. — 1994. — № 2/4.
21. Smetánka Z. Archeoloq Pražského hradu Ivan Borkovský (8.9. 1897–17.3.1976) // Učenci očima koleqů, žaků a následovníků. — Praha: Akademie, 2007. — S. 220–242.
22. Mařikova-Kubkova J. Pocta Ivanu Borkovskému. Archeologické rozhledy. — 2007. — № 59. — S. 838–839.
23. Nechvatal B. Ivan Borkovsky // Pamatky a priroda. — 1977. — Roc. 2. — 1977. — S. 574–575.
24. Borživoj N. Vzpomínka na Ivana Borkovského. *8.9.1897–17.3.1976. ArchHist. № 34. archeoloqove; archeologie; dejiny; Borkovský Ivan [1897–1976]. 2009. — S. 864–866.
25. Smetánka Z. Personalialia Vzpomínka na Ivana Borkovského // Archeologické Rozhledy. — 1997. — Roč. 49. — S. 704–706.
26. Rataj J. Seznam Práci Dr. Ivana Borkovského // Archeologické Rozhledy. — 1967. — Roč. № 19. — S. 535–541.
27. Filip J. Ivan Borkovský // Archeologické rozhledy. — 1967. — № 19. — R 4. — S.429–432.
28. Filip J. Významné jubileum Dr. Ivana Borkovského // Dr. Sc. Památky Archeologicke. — 1967. — № LVIII. — S.615–616.
29. Frolík J., Smetánka Z. Archeologie na Pražckém hradě. — Praha: Raseka, 1997. — 248 s.
30. Frolík J. IVAN BORKOVSKÝ (8.9.1897–17.3.1976) // Oddeleni Prazský Hrad Archeologický ústav AVČR Praha. — S. 1–21.
31. Frolík J. 80 let archeologického výzkumu Pražského hradu// Akademický bulletin. AV. — 2005. — 6. — S. 12–14.

Анотації

Левкун Я. І. Иван Борковский, Степан Фигура в борьбе за Карпатскую Украину.

В статье прослеживается одна из страниц биографии Ивана Борковского и его коллеги по работе в Государственном институте археологии Чехословацкой академии наук Степана Фигуры, их участие в политической борьбе за Карпатскую Украину. Освещается участие И. Борковского в создании заграничного провода ОУН в Закарпатье совместно с О. Кандыбой. Дается неизвестная ранее информация из биографии С. Фигуры – командира Волевской Сечи и начальника штаба Карпатской Сечи Михаила Колодзинского, земляка Ивана Борковского.

Левкун Я. І. Іван Борковський, Степан Фігура у боротьбі за карпатську Україну.

The article deals with the research of one page from the biography of Ivan Borkovskiy and his colleague Stepan Figura when they were working in the State institute of archeology of Czechoslovakia academy of sciences. Their participation in the political struggle for the Carpathian Ukraine is analyzed. Information which was unknown before from the biography of S.Figura- a commander of Volev Sech, and Michail Kolodsinskiy - head of the Carpathian Sech staff, is being presented.

Г. С. Побережець

ФОРМУВАННЯ В. М. ЧОРНОВОЛА ЯК ГРОМАДСЬКОГО, ПОЛІТИЧНОГО ТА ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА

Ключові слова: В. М. Чорновіл, Народний Рух України, рух шістдесятників, «Українська Гельсінська Спілка» (УГС).

Ключевые слова: В. М. Чорновол, Народный Рух Украины, движение шестидесятников, «Украинский Хельсинский Союз» (УХС).

Key words: V. M. Chornovil, Narodniy Rukh of Ukraine, the movement of the sixties, «Ukrainian Helsinki Union» (UHU).

Після здобуття Україною незалежності триває складний процес державотворення та розбудови громадянського суспільства. В часи активного державотворення, національно-культурного відродження, суспільно-політичних і соціально-економічних перетворень, активного пошуку Українською державою свого місця в геополітичному та історичному просторі виникає нагальна потреба в реабілітації всіх форм суспільного життя, переосмислення ролі особи в контексті певної історичної епохи. В'ячеслав Максимович Чорновіл є фундаментальною постаттю у час створення незалежної України. Авторка поставила собі за мету простежити становлення В. М. Чорновола як громадського, політичного та державного діяча.

У Черкасах у міській бібліотеці імені Лесі Українки пройшла презентація книги молодого київського науковця Василя Деревінського «В'ячеслав Чорновіл. Нарис портрета політика» [1].

У монографії окреслено важливі моменти життєвого шляху В. Чорновола. Розкрито роль і значення В. Чорновола в суспільно-політичних процесах України другої половини ХХ ст.